

BELGISCHE MILITAIRE BEGRAAFPLAATSEN: BEHEER – ONDERHOUD ENZ.

Onderhoud grafzerken

Inhoud

- [1 Algemeen](#)
- [2 Beheer](#)
- [3 De begraafplaats van Ramskapelle](#)
- [4 De grafsteen of zerk](#)
- [5 De Belgische driekleur op de grafstenen](#)
- [6 De gevallenen](#)
- [7 Gefusilleerden](#)
- [8 Bronnen](#)
- [9 Externe link](#)

Algemeen

Dit artikel gaat over de van staatswege ingerichte begraafplaatsen **in België** waar Belgische gesneuvelden en een aantal burgerslachtoffers van de [Eerste Wereldoorlog](#) begraven werden.

Militaire begraafplaatsen behoren tot het **oorlogserfgoed**. Ze staan symbool voor de gruwelen van de oorlog. Een aantal Belgische militaire begraafplaatsen, waaronder de begraafplaats van Ramskapelle, zijn beschermd als monument.

Militaire begraafplaatsen zijn een **recent** fenomeen. Hun ontstaan is nauw verbonden met de [Eerste Wereldoorlog](#). Tot in de 19de eeuw werden gesneuvelde soldaten doorgaans in massagraven verzameld op de plaats waar ze sneuvelen. Alleen officieren werden gerepatriëerd en individueel begraven. Door de lange duur van de krijgsv verrichtingen en de stellingenoorlog waardoor soldaten erg verspreid sneuvelen en veelal ter plaatse werden begraven, veranderde deze praktijk en kreeg iedereen een individueel graf. Zo ontstonden er her en der kleine begraafplaatsen.

Enkele jaren na het einde van de [Eerste Wereldoorlog](#) startte de Belgische overheid met de aanleg van de **militaire begraafplaatsen**. De meeste militaire begraafplaatsen werden aangelegd waar reeds begraafplaatsen bestonden. In veel gevallen waren die ontstaan nabij een medische **verzorgingspost of hospitaal** zoals in Westvleteren, Hoogstade, Oeren, Steenkerke, Adinkerke en De Panne. Andere militaire begraafplaatsen werden ingericht op of nabij plaatsen waar hard gevochten was en veel gevallen voorlopig begraven waren of achtergebleven. Het zijn verzamelbegravingen.

De nabestaanden werd de keuze gelaten om hun overleden familielid te repatriëren. Ongeveer de helft van de 38.000 Belgische gesneuvelden, werd gerepatriëerd naar de plaats van herkomst en daar herbegraven. De niet gerepatriëerde gesneuvelden werden herbegraven op de aangelegde militaire begraafplaatsen.

Belgische [vluchtelingen](#) en militairen die **in Nederland** overleden terwijl ze daar geïnterneerd waren, werden daar begraven, het grootste aantal op het Belgische militaire ereveld van Harderwijk. In **Frankrijk** rusten 3.813 Belgische gesneuvelde militairen op 190 verschillende kerkhoven.

Beheer

Het dagelijkse **beheer** en het **onderhoud** van de Belgische militaire kerkhoven is sinds 2004 opnieuw een verantwoordelijkheid van het ministerie van **Landsverdediging. Defensie** beheert 23 nationale militaire begraafplaatsen. Daar liggen 16.617 Belgische **militairen** en 417 gefusilleerde **burgers**. (Ten minste 5000 burgers werden tijdens de eerste maanden van de [Eerste Wereldoorlog](#) gefusilleerd door de Duitsers). Contracten werden afgesloten met burgerfirma's voor het onderhoud. Daarnaast heeft Defensie een overeenkomst met de gemeenten waar een ereperk is voorzien op de gewone kerkhoven. Daar liggen 3.244 militairen op 78 ereperken. De Belgische gesneuvelde militairen op de kerkhoven in Frankrijk vallen eveneens ten laste van het budget voor het beheer van oorlogsgraven van de krijgsmacht.

De begraafplaatsen worden na een periode van verwaarlozing, zo veel jaren na de oorlog, weer goed onderhouden en de gesneuvelden krijgen de eer die ze verdienen. Zo zorgt Defensie nu ook voor **herstellingen** aan het metselwerk van de zerken. Ze worden gezandstraald en de bronzen naamplaten worden behandeld om ze terug leesbaar te maken.

De begraafplaats van Ramskapelle

De begraafplaats van Ramskapelle ligt langs de Ramskapellestraat, op ongeveer 500 meter ten Noorden van het dorp. Langs de begraafplaats loopt de wandel- en fietsroute [Frontzate](#), de voormalige spoorwegbedding [Nieuwpoort](#)-Diksmuide, die tijdens de oorlog fungeerde als [waterkering](#) en Belgische eerste linie. Het Ministerie van Landsverdediging kocht het terrein van ongeveer 84 are in september 1922. Belgische militaire begraafplaatsen hebben doorgaans een strak **symmetrisch aanlegpatroon**, met een bakstenen voormuur afgewerkt met natuursteen en sierelementen, een vlaggenmast met driekleur, meestal een gedenkkruis of religieus symbool en een houten schuilhuisje met het grondplan en register van de begraafplaats en een bezoekersboek. Zo ook de begraafplaats van Ramskapelle. Ze heeft een driehoekig grondplan en de graven staan in negen halfcirkelvormige rijen rond de ingang. Het is een **verzamelbegraving**. Hier werden de overblijfselen bijeengebracht van de

militairen die sneuvelden tijdens de [Slag aan de IJzer](#) in 1914 en ter plaatse ter aarde waren besteld gedurende de gevechten of op de kleine dorpskerkhoven of die omgekomen waren bij het [inunderen](#) van de IJzervlakte. Meer dan 60% van de 635 militairen die hier begraven zijn konden niet meer geïdentificeerd worden. De **onbekenden** liggen in individuele graven, per twee en in één geval per drie.

De grafsteen of zerk

Heldenhuldezerkje

De **standaard eenvormige** grafsteen werd in opdracht van het Ministerie van Landsverdediging in 1920 ontworpen door de Brusselse architect **Fernand Simons**, (ook gespeld “Symons”): een arduinen steen versierd met krullen en met een bronzen grafplaat met de gegevens van de overledene. Op tal van graven van gevallen stond een kruis, een grafsteen, soms zelfs een monumentale zerk, geplaatst op initiatief van vrienden of nabestaanden. Bepaald talrijk waren de graven met een zogenaamd **heldenhuldezerkjes**. Bij de omvorming van een bestaande begraafplaats tot een militaire begraafplaats werden de oorspronkelijke graftekens vervangen door de Belgische standaard grafsteen, tenzij de nabestaanden het bestaande kruis, grafsteen of zerk wensten te **bewaren**. Op de Belgische militaire begraafplaats van **Steenkerke** (bij Veurne) meer bepaald staan negen **heldenhuldezerkjes** verspreid tussen de **Belgische** grafstenen. Eén gesneuvelde heeft een monumentaal grafmonument. De Belgische grafstenen en bronzen platen werden recent grondig opgeknapt. Ook de **heldenhuldezerkjes**, voorzien van bronzen naamplaatjes, staan er

onderhouden en wel verzorgd bij. De Belgische militaire begraafplaats van **De Panne** toont hetzelfde beeld: één grafmonument en dertien verspreide heldenhuldezerkjes. Ze dragen op één na alle bronzen naamplaatjes. Ze zijn grondig gerestaureerd behalve één. Die draagt nog een originele naamplaat met foto en kon vermoedelijk daarom slechts oppervlakkig gerestaureerd worden. Van de oorspronkelijk ongeveer 800 heldenhuldezerkjes blijven er vandaag nog circa 75 bewaard. Blijkbaar hebben veel nabestaanden niet de wens uitgedrukt het huldenhuldezerkje als oorspronkelijke grafsteen te bewaren, ofwel heeft de vraag wat ze wensten hen niet bereikt. Zo is de **mythe** ontstaan van de **heldenhuldezerkjes** die door de zogenaamde **grafschennende** Belgische Staat in gruzelementen geslagen werden om er wegen mee aan te leggen.

De Belgische driekleur op de grafstenen

Op de grafstenen stond **vroeger** een cirkelvormig **schildje** met de verticaal of schuins geschikte kleuren, zwart, geel en rood. Op de driekleur stond een groter of kleiner metalen kruisje of een metalen leeuw of een geschilderd kruisje of helemaal niets. Indertijd konden de nabestaanden van de gesneuvelden kiezen voor een kruisje of een leeuw. De verschillen hadden **geen symbolische betekenis**. Ze waren te wijten aan de veranderingen van de verantwoordelijkheid voor de militaire begraafplaatsen: achtereenvolgens het Ministerie van Oorlog, Binnenlandse Zaken, het Rode Kruis, en weer Binnenlandse Zaken die elk hun **eigen kijk** hadden op de uitvoering van hun taak. Sedert Defensie verantwoordelijk is worden alle varianten **vervangen** door schildjes **zonder kruis of leeuw** en met verticaal geschikte kleuren, het zwart links.

De gevallen

De opschriften op de **Belgisch** grafstenen zijn in het Nederlands of het Frans maar dat wil niet zeggen dat de gesneuvelden **Vlaming** of **Waal** was. Het leger kende immers geen Vlamingen of Walen, Vlaams-of Franstaligen. Er zouden meer Vlamingen dan Walen de dood gevonden hebben tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het is bijzonder moeilijk na te gaan of dat inderdaad zo was. Een aantal historische onderzoeken, gebaseerd op diverse parameters wijst er op dat in verhouding tot de bevolking **9% meer Vlamingen** dan Walen gesneuveld zijn. (Zie *Anne Morelli* (red.) hieronder). Er worden verklaringen voor gegeven. Door het afgeschafte, maar nog steeds nawerkende lotelingensysteem, waren er om te beginnen waarschijnlijk **meer** Vlamingen dan Walen in het leger. Vlamingen deden tegen betaling dienst ter vervanging van Franstaligen die een slecht lot getrokken hadden. En Vlamingen hadden meer tijd gehad na de Duitse invasie om zich te melden als vrijwilliger. En tijdens de oorlog konden Vlamingen gerekruteerd worden in het niet bezette gebied en onder de overwegend Vlaamse **oorlogsvluchtelingen** omdat die nu eenmaal meer tijd gekregen hadden om naar het Westen en Frankrijk te trekken. Omdat ze minder geschoold waren en Frans onkundig dienden de Vlaamse soldaten ook meer in eenheden en functies waar ze **groter gevaar** liepen.

De bewering dat Vlamingen de **dood** vonden omdat ze de Franse bevelen **niet begrepen** moet naar het rijk der **mythes** verwezen worden. Veel officieren waren Vlamingen die het dialect van hun soldaten begrepen en spraken. En orders worden door gegeven door onderofficieren. Sophie de Schaepdrijver (zie hieronder) is ter zake zeer kordaat. Ook **Christine Van Everbroeck** in het hieronder vermeld boek van **Anne Morelli** (red.) komt tot de conclusie dat historische studies brandhout maken van de **mythe** dat Vlaamse soldaten nodeloos de dood

werden ingestuurd omwille van **onbegrepen Franse bevelen**. **Geert van Istendael** daarentegen is niet helemaal overtuigd. Zie zijn hieronder vermeld boek.

Gefusilleerden

Op bepaalde Britse militaire begraafplaatsen kan men **grafstenen** zien met de vermelding: **Shot at dawn**. Het zijn grafzerken van militairen die door een krijgsraad ter dood veroordeeld werden en bij dageraad gefusilleerd. Ondertussen heeft men erkend dat velen van hen ten onrechte veroordeeld en gefusilleerd werden. Ze leden aan wat men nu PTSD zou noemen, **Post Traumatic Stress Disorder**, de psychologische gevolgen van traumatische ervaringen die in de oorlog nu eenmaal voorkomen, en weigerden verder deel te nemen aan oorlogshandelingen. Ze zijn enige tijd geleden in ere hersteld.

Op de Belgische militaire begraafplaatsen vind men **geen** dergelijke graven. Nochtans werden tijdens de oorlog door de Belgische krijgsgeschiedkundigen **ter dood veroordelingen** uitgesproken: 219 in totaal. Daarvan werden er 122 in beroep bij het Militair gerechtshof herleid tot gevangenisstraffen. [Koning Albert I](#) zou in 86 gevallen genade verleend hebben. Twaalf ter dood veroordelingen werden uitgevoerd. Eén ter dood veroordeelde werd onthoofd met de guillotine. Hij had zijn lief vermoord en werd de dood met de kogel onwaardig geacht. **Elf** veroordeelden werden **gefusilleerd**. Twee van hen waren veroordeeld voor het neerschieten van respectievelijk een luitenant en een korporaal. De negen andere waren veroordeeld voor een **militair misdrijf**, veelal postverlating in het zicht van de vijand. Die negen veroordelingen en executies gebeurden in het **eerste jaar** van de oorlog. De gefusilleerden werden begraven op de plaats waar ze geëxecuteerd werden of op een naburig kerkhof.

Siegfried Debaeke beschrijft het verhaal van de veroordelingen en de executies in zijn uitstekend gedocumenteerd boek **De dood met de kogel**, met de ondertitel **Elf arme drommels ten onrechte gefusilleerd?**. Het boek is een schokkende **aanklacht** tegen de militaire rechtspraak en de sociale verhoudingen in het leger van [1914](#). Die mistoestanden kunnen verklaard worden. In een leger gaat het er **niet anders** aan toe dan in de **samenleving** waardoor en waarin het leger opgericht wordt. Het functioneert binnen de wetten die door de maatschappij vastgelegd zijn. In 1914 steunde het **tuchtreglement** op een wet van **1815**. Die zou trouwens tot de jaren na de [Tweede Wereldoorlog](#) van kracht blijven. De militaire magistratuur en de militaire overheid gedroegen zich in [1914](#) niet anders, niet beter en niet slechter tegenover de ondergeschikten dan grondeigenaars tegenover hun pachters, hereboeren tegenover dagloners, knechten en meiden, katoenbaronnen tegenover fabrieksarbeiders, eigenaars van beluiken tegenover de krotbewoners, rechters tegenover een stroper, welgestelde burgers tegenover het huispersoneel, ...

Bronnen

Anne Morelli (red.) ; *De grote mythen uit de geschiedenis van België, Vlaanderen en Wallonië*; EPO vzw, Berchem; 1996; [ISBN 90 6445 978 9](#)

Siegfried Debaeke; *De dood met de kogel*; Uitgeverij De Klaproos, Brugge; 2008; [ISBN 90-5508-098-4](#)

Geert van Istendael; *Het Belgisch labyrint, Een wegwijzer (overschilderd natuurlijk)*; Uitgeverij Atlas, Amsterdam/Antwerpen; 2011; 304 p. ; [ISBN 978 90 450 1946 8](#)

Sophie de Schaepdrijver, *De Grootte Oorlog: het Koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog* ; Atlas, Amsterdam/Antwerpen, 1997, (366 p.); [ISBN 978 90 8924 2877](#) ; D 2013 4765 29; NUR 680